

Wie doet er mee?

De jeugd zou de ganse dag voor de computer zitten en niet meer buitenkomen. Is dit wel zo? Op basis van de JOP-monitor 1 wordt bekeken hoe het zit met de sociale participatie van jongeren vanuit het levensloopperspectief, met de nodige aandacht voor de invloed van geslacht en opleidingsniveau.

JOP

Het JeugdOnderzoeksPlatform (JOP) is een samenwerkingsverband tussen de Vakgroep Sociale Agogiek van de Universiteit Gent, de Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie van de K.U.Leuven en de Onderzoeksgroep TOR van de vakgroep Sociologie van de Vrije Universiteit Brussel. Binnen het nieuwe steunpunt beleidsrelevant onderzoek cultuur, jeugd en sport staat het JOP in voor de pijler jeugd. Het JOP heeft een tweeledige opdracht. Enerzijds wordt een databank bijgehouden waarin alle onderzoeken over de Vlaamse jeugd die aan onze criteria voldoen worden opgenomen. Dit om een centraal overzicht te hebben van het jeugdonderzoek in Vlaanderen, en om zo de overlappen en lacunes in het Vlaams jeugdonderzoek te detecteren. De onderzoeken worden samengevat op fiches, die door iedereen kunnen worden geraadpleegd op de website www.jeugdonderzoeksplatform.be. Op basis van deze inventarisatie van het jeugdonderzoek wordt periodiek een synthese van jeugdonderzoek over Vlaanderen gepubliceerd. Dit gebeurde een eerste keer met het boek "Jongeren van nu en straks" (Vettenburg, Elchardus & Walgrave, 2006). De tweede opdracht vloeit voort uit deze inventarisatieopdracht. Deze omvat het opzetten van een jeugdmonitor, waarin een overzicht van de Vlaamse jeugd van 14 tot 25 jaar wordt geschetst op tal van thema's die de leefomstandigheden, leefwereld en gedragingen van jongeren omvatten. Na de eerste afname van deze jeugdmonitor werd een eerste thematische analyse van de verkregen onderzoeksresultaten gepubliceerd in het boek "Jongeren in cijfers en letters" (Vettenburg, Elchardus & Walgrave, 2007). In verband met participatie in andere contexten zijn er bijdragen over participeren aan het hoger onderwijs, arbeidsmarktparticipatie en politieke participatie opgenomen in dit boek.

Mogen, kunnen en willen participeren

Participatie kan op tientallen manieren en in verschillende contexten worden gezien: enerzijds als inspraak (bijv. in het beleid), anderzijds als deelname (bijv. aan het middenveld). De nadruk ligt hier op het middenveld en de deelname aan het verenigingsleven. Het onderzoek over participatie kenmerkt zich door de nadruk te leggen op diegenen die dit niet doen. Verschillende niveaus kunnen iemand beletten om deel te nemen. Een eerste stap omvat het mogen participeren. Een bepaalde status is nodig om te mogen meedoen. Daarnaast moet men ook kunnen participeren. Men gaat ervan uit dat participeren bepaalde houdingen, competenties en vaardigheden van het individu vereist, zoals tolerantie, een discussie kunnen voeren, kunnen argumenteren, ... Een derde niveau is dat men ook moet willen participeren. Naast de individuele vaardigheden die men nodig heeft om te kunnen participeren, moet men ook het engagement hebben iets te willen doen in groepsverband. Deze drie elementen illustreren de positieve gevolgen van participatie: mogen participeren

veronderstelt een gelijkwaardige status, kunnen participeren maakt een individu sociaal vaardig en willen participeren creëert een gemeenschapsgevoel.

In deze bijdrage zal een empirische beschrijving van de deelname aan verschillende vormen van verenigingen bij jongeren worden gegeven, met aandacht voor het genderperspectief. De data waarop deze analyse gebaseerd is zijn verzameld in het kader van de eerste afname van de JOP-monitor. Dit onderzoek is opgevat als een basiskader voor specifiek onderzoek. Een breed beeld van de jeugd laat niet toe in detail in te gaan op de mogelijke verklaringen van een bepaalde problematiek, zodat hier vooral een ruim en eerder beschrijvend perspectief wordt gehanteerd.

Deelname aan het verenigingsleven

Het verenigingsleven in Vlaanderen bestaat uit een goed uitgebouwd en sterk lokaal vertakt geheel van organisaties. Gemiddeld zijn er per 1000 jongeren onder de 25 jaar oud 3,5 jeugdwerkinitiatieven.¹ Onder jeugdwerk worden niet alleen de jeugdbewegingen zoals Chiro en Scouts verstaan, maar ook de jeugdhuizen en dikwijls gemeentelijk georganiseerde jeugdwerkingen zoals speelpleinen en grabbelpas. Het verenigingsleven omvat veel meer dan het jeugdwerk alleen. Het gaat hier eveneens om sportverenigingen, schaak-, knutsel en andere hobbyverenigingen, sociale verenigingen, culturele verenigingen zoals de muziekschool en het jeugdkoor, etc. Er is anders gezegd een wijd aanbod aan structureel verankerde verenigingen, die participatie mogelijk maken.

Voor de duizenden jongeren die deelnemen aan het verenigingsleven is dit een gewoonte waar ze niet echt over nadenken. De instroom naar het verenigingsleven verloopt eerder spontaan, omdat vrienden of vriendinnen dit ook doen, of doordat men een bepaalde hobby of interesse heeft. Doorheen de levensloop is er maar 6% van de 14- tot 25-jarigen die nooit, op geen enkele leeftijd deelnam. Dit hoge niveau van participatie van 94% verbergt enkele ongelijkheden. Als ooit deelgenomen hebben aan het verenigingsleven opgesplitst wordt naar geslacht en opleidingsniveau, komt naar boven dat onder hoogopgeleiden nagenoeg iedereen ooit deelnam, terwijl bij laagopgeleiden 12% van de vrouwen nooit deelnam

Deelnemen of organiseren ?²

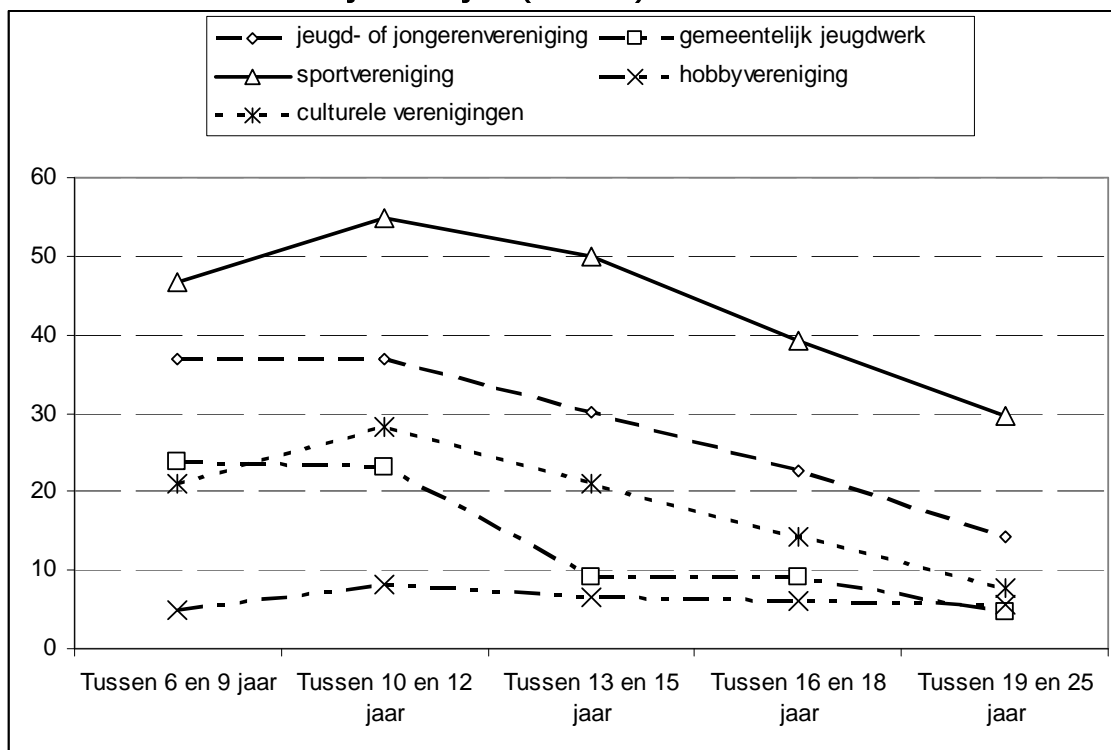
Als naar de participatie aan het verenigingsleven over de leeftijd wordt gekeken, tekenen er zich twee scharnierleeftijden af. Deze sleutelmomenten geven twee verschillende organisatievormen aan. Jeugd-, hobby-, sport- en culturele verenigingen, en ook eerder gemeentelijke vormen van jeugdwerk zoals speelpleinwerking en grabbelpas, kennen de grootste proportie deelnemers tussen de leeftijd van 10 en 12 jaar. Een tweede groep van verenigingen, zoals

¹ VVJ-enquête 2004

² Door de manier van bevragen wordt hier het retrospectief bevroegde participatiegedrag van de leeftijdsgroep 19 tot 25 jaar weergegeven, wat nauwelijks verschilt van het participatiegedrag de jongere leeftijdsgroepen.

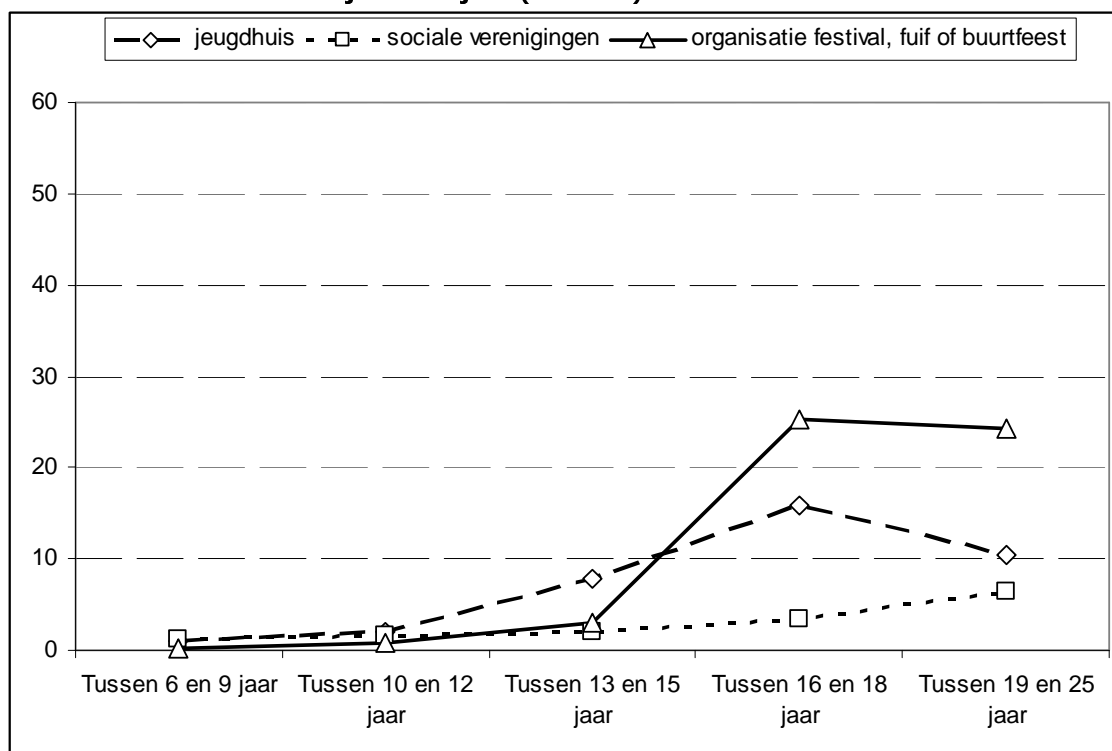
jeugdhuizen, en lossere initiatieven zoals het organiseren van fuiven kent zijn grootste groep deelnemers tussen 16 en 18 jaar.

Figuur 1 Participatie aan het verenigingsleven volgens leeftijd bij 19-25 jarigen in Vlaanderen: Scharnierleeftijd 10-12 jaar (n=1369)

Deze verschillende patronen van populariteit zouden te maken hebben met het ontwikkelingspatroon van jongeren, aldus Coleman (1974). De eerste groep bestaat uit gestructureerde vormen van vrijetijdsbesteding: op een vast tijdstip worden activiteiten aangeboden binnen een organisatie die door volwassenen of wat oudere jongeren begeleidt worden. Dit creëert een veilige omgeving voor jongeren in hun vroege adolescentie om te leren omgaan met de andere sekse, en om onder vrienden de genderidentiteit op te bouwen. Vanaf 16 jaar worden nieuwe soorten verenigingen populair, waar het initiatief in eigen handen wordt gegeven. Anderzijds kunnen gestructureerde verenigingen nog steeds op een groot aantal deelnemers rekenen. De deelnemer evolueert, vooral in het jeugdwerk, tot medeorganisator. Een mogelijke verklaring hiervoor vanuit het ontwikkelingsperspectief is het belangrijker worden van peerrelaties, en het hebben van conflicten met ouders over autonomie. Eerder conformistische jongeren groeien verder in hun rol in gestructureerde verenigingen, waar ze voor een deel hun autonomie vinden. Anderen investeren in een onafhankelijke, jeugdgecentreerde subcultuur, die hand in hand gaat met een commerciële invulling van de vrije tijd (Hendry, Schucksmith, et. al. 1993).

Figuur 2: Participatie aan ontspanningsverenigingen volgens leeftijd bij 19-25 jarigen in Vlaanderen: scharnierleeftijd 16-18 jaar (n=1369)

Een kring van jongens en van meisjes?

De samenstelling van deelnemers aan het verenigingsleven verschilt niet alleen volgens leeftijd, maar ook naar geslacht zijn verschillende profielen te vinden in verschillende soorten organisaties. Verder is een zicht naar de spreiding van de deelnemers volgens opleidingsniveau onontbeerlijk om een coherent beeld te hebben van participatie in Vlaanderen. Met hoogopgeleiden worden hier jongeren bedoeld die in het ASO les volgen, verder studeren, of een diploma hoger onderwijs op zak hebben. Onder laagopgeleide jongeren worden jongeren gerekend die in het technisch, beroeps of deeltijds beroepsonderwijs les volgen, of maximaal een diploma secundair onderwijs behaalden. Het is goed om in het achterhoofd te houden dat het hier gaat om retrospectief gerapporteerd gedrag van 19- tot 25-jarigen. Er is echter weinig verschil met het participatiegedrag van jongere leeftijdsgroepen.

Tabel 3: Deelname aan het verenigingsleven volgens geslacht en opleidingsniveau in twee leeftijdscategorieën (in %) (n:=1369)

		Man			Vrouw		
		Laag	Hoog	Totaal	Laag	Hoog	Totaal
<i>Jeugdbeweging</i>	10 tot 12	31,5	44,8	39,9	28,1	41,2	34,4
	16 tot 18	21,9	26,9	25,3	13,4	26,1	19,3
<i>Jeugdhuis</i>	10 tot 12	2,7	0,6	1,5	2,3	2,4	2,3
	16 tot 18	17,3	18	18,1	7,4	18	12,3
<i>Gemeentelijk jeugdwerk</i>	10 tot 12	18,1	26,2	23,2	21,7	26,5	24,1
	16 tot 18	5	8,2	7,0	7,2	16,1	11,3
<i>Sport</i>	10 tot 12	53,2	69,8	64	37,5	56,4	46,5

	16 tot 18	43,6	52,7	49,8	17,0	40,3	27,8
<i>Hobby</i>	10 tot 12	4,7	7,7	6,5	42,3	37,9	40,7
	16 tot 18	6,5	6,7	6,7	29,1	16,8	23,8
<i>Cultureel</i>	10 tot 12	9,3	29,1	21,0	26,6	49,5	37,3
	16 tot 18	6,0	15,6	11,1	8,6	26,6	16,9
<i>Sociaal</i>	10 tot 12	0,8	1,8	1,4	0,6	3,4	1,9
	16 tot 18	0,5	7,5	4,6	2,6	3,9	3,2
<i>Organisatie fuif</i>	10 tot 12	0	2,0	1,2	1,1	0	0,6
	16 tot 18	25,8	29,7	28,6	18,4	25,1	21,6

Enkele verenigingsvormen vallen op bij het nagaan van geslachtsverschillen. Jongens doen duidelijk meer aan sport dan meisjes, afhankelijk van de leeftijdscategorie is het verschil tussen beide geslachten 12 tot 20%. Meisjes zijn dan weer duidelijk koploper in het deelnemen aan hobbyverenigingen en cultuurverenigingen. De jeugdgecentreerde vormen van verenigingsleven zoals jeugdhuizen en het organiseren van fuiven trekker ook in hogere mate jongens dan meisjes aan. Door de band genomen nemen meisjes ook iets minder deel dan jongens.

De verschillen tussen jongens en meisjes in het algemeen lijken zich te laten verklaren in termen van verschillen in smaak en interesse. Jongens doen liever aan sport en meisjes liever aan cultuur. Daarnaast kan het iets lagere niveau van participatie worden uitgelegd doordat de vrijetijdsbesteding van meisjes zich meer binnenhuis afspeelt en individueler is dan bij jongens. Voor een deel is dit terug te brengen tot de traditionele rollenpatronen, die de publieke sfeer aan de mannen en de private sfeer aan de vrouwen toewijst.

Grotere verschillen komen aan het licht als de verschillen naar opleidingsniveau per geslacht worden beschouwd. Onder jongens verschillen de participatiecijfers het sterkst in culturele verenigingen, jeugdverenigingen, en in jeugdverenigingen. In jeugdhuizen en in de organisaties van fuiven zijn zowel hoog- als laagopgeleiden over de verschillende leeftijdscategorieën gelijkaardig zijn verdeeld. In deze verenigingen kan van een echte sociale mix gesproken worden, zij het wel dat deze eerder mannelijk is. Bij de meisjes kan gesproken worden van ongelijkheden in participatie, uitgenomen bij hobbyverenigingen, waar eerder laagopgeleide meisjes iets vaker lid van zijn. Bij sportieve, culturele of jeugdverenigingen, zijn er verschillen van soms meer dan 20% in deelname tussen hoog- en laagopgeleide meisjes. Terwijl tussen 10 en 12 jaar een op twee hoogopgeleide meisjes lid is van een culturele vereniging zoals de muziekschool, is dit bij lager geschoolde meisjes slechts een vierde.

Besluit

Lageropgeleide meisjes lijken in sterkere mate onderhevig te zijn aan beperkingen om deel te nemen aan het verenigingsleven. Het grotere belang van opleidingsniveau in vergelijking met geslacht wordt door verdere analyses bevestigd (Vanhoutte, 2007). Verklaringen hiervoor zijn te zoeken in de sociaal-culturele patronen die zich onbewust nestelen in de gedragspraktijk van jongeren. Rolpatronen, die zich in de praktijk vormen door verschillende verwachtingen tegenover jongens en meisjes, en verschillen in smaak- en vrijetijdscultuur zijn nauw verweven. Bij het opgroeien in een geslachtrol hoort

eveneens het opgroeien in een bepaalde smaakcultuur. Meisjes en jongens positioneren zich duidelijk anders in de sociaal-culturele ruimte. Deze verschillen tonen zich niet alleen in vrijetijdsbesteding en participatiegedrag, maar ook in bijvoorbeeld media- en muziekvoorkeur (Stevens & Elchardus, 2001). Het blijven voortbestaan van ongelijkheden in een gedrag dat zo sterk van individuele keuzes lijkt af te hangen als participatie, duidt erop dat de individuele keuzevrijheid in onze maatschappij nog steeds sterk afhangt van voorwaarden zoals sociaal milieu en geslacht.

Bibliografie :

Coleman, J. C. (1974); *"Relationships in adolescence."* Routledge & Kegan - London.

Hendry, L. B., J. Shucksmith, et al. (1993); *"Young people's leisure and lifestyles."* Routledge, London.

Stevens, F & Elchardus, M. (2001); *"De Speelplaats als cultureel centrum. De beleving van de leefwereld van jongeren."*, Onderzoeksgroep TOR, Vakgroep Sociologie, Vrije Universiteit Brussel.

Vanhoutte, B. (2007); "Doe je mee ? Jongeren en participatie aan het verenigingsleven."

In: Vettenburg, N., Elchardus, M. & Walgrave, L. (red.) *"Jongeren in cijfers en letters. Bevindingen uit de JOP-monitor 1"* LannooCampus, Leuven.

Vettenburg, N., Elchardus, M. & Walgrave, L. (Eds.) (2007). *Jongeren in cijfers en letters. Bevindingen uit de JOP-monitor 1.* Leuven: LannooCampus.

Vettenburg, N., Elchardus, M. & Walgrave, L. (Eds.) (2006). *Jongeren van nu en straks. Overzicht en synthese van recent jeugdonderzoek in Vlaanderen.* Leuven: LannooCampus.